ЗАКЛЮЧЕНИЕ НА ГЕНЕРАЛНИЯ АДВОКАТ Г-ЖА V. TRSTENJAK, представено на 16 декември 2010 година[1]

Съдържание

I — Въведение ..... I - 1599

II — Правна уредба ..... I - 1601

А — Римска конвенция ..... I - 1601

Б — Брюкселска конвенция ..... I - 1602

В — Право на Съюза ..... I - 1603

1. Регламент Рим I ..... I - 1603

2. Регламент № 44/2001 ..... I - 1604

Г — Национално право ..... I - 1605

III — Факти, главно производство и преюдициални въпроси ..... I - 1605

IV — Производство пред Съда ..... I - 1608

V — Доводи на страните ..... I - 1608

А — Компетентност на Съда ..... I - 1608

Б — Преюдициалният въпрос ..... I - 1608

VI — Преценка на генералния адвокат ..... I - 1611

А — Въведение ..... I - 1611

Б — Компетентност на Съда ..... I - 1612

В — Въпрос за правното основание за отговорността на държавата по настоящото дело ..... I - 1612

Г — Анализ на преюдициалния въпрос ..... I - 1614

1. Римската конвенция и закрилата на работника или служителя като по-слабата страна по договора ..... I - 1615

1 — Език на оригиналния текст: словенски. Език на производството: френски.

2. Практика на Съда във връзка с член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция ..... I - 1617

3. Възможност за прилагане на съдебната практика във връзка с Брюкселската конвенция при тълкуването на Римската конвенция ..... I - 1619

а) Буквално тълкуване ..... I - 1620

б) Историческо тълкуване ..... I - 1621

в) Систематично тълкуване ..... I - 1623

г) Телеологично тълкуване ..... I - 1626

д) Граници на паралелното тълкуване ..... I - 1626

4. Критерии, които националният съд следва да вземе предвид ..... I - 1628

Д — Заключение ..... I - 1632

VII — Заключение ..... I - 1633

I — Въведение

1. Настоящото дело се отнася до тълкуването на Римската конвенция от 19 юни 1980 година за приложимото право към договорните задължения (наричана по-нататък „Римската конвенция“) [2]. Тази конвенция е сключена за унифициране на стълкновителните норми между договарящите държави; тя засилва правната сигурност и премахва несигурността по отношение на правото, приложимо към договорните задължения. Римската конвенция е заменена с Регламент (ЕО) № 593/2008 на Европейския парламент и на Съвета от 17 юни 2008 година относно приложимото право към договорни задължения [3] (наричан по-нататък „Регламентът Рим I“) [4]; този регламент се прилага

2 — ОВ L 266, 9 октомври 1980 г., стр. 1.

3 — ОВ L 177, 4 юли 2008 г., стр. 6.

4 — В правната теория например *Ferrari*, F., „From Rome to Rome via Brussels: remarks on the law applicable to contractual obligations absent a choice by the parties“ — Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht, n° 4/2009, подчертава, че предметът на този нов правен инструмент не е въвеждане на нова правна уредба, а напротив, преформулиране на съществуващата конвенция в регламента. Вж. например още *Lagarde*, P., *Tenenbaum*, A. „De la convention de Rome au règlement Rome I“ —, Revue critique de droit international privé, n° 4/2008, p. 727 et sq.

за договори, сключени след 17 декември 2009 г [5]. Тъй като разглежданият по настоящото дело трудов договор е сключен през 1998 г., към него се прилагат разпоредбите на Римската конвенция.

2. По настоящото дело Съдът на Европейския съюз (наричан по-нататък „Съдът“) трябва да отговори на преюдициално запитване относно тълкуването на член 6 от Римската конвенция във връзка с приложимото право към трудовите договори. Несъмнено настоящото дело не е първото, по което от Съда се иска да тълкува Римската конвенция [6], но би било първото, по което Съдът ще тълкува член 6 от Конвенцията по отношение на приложимото право към трудовите договори [7]. При тези условия Съдът преди всичко трябва да разгледа дали съдебната практика във връзка с тълкуването на член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция може да послужи като източник на вдъхновение за тълкуването на член 6 от Римската конвенция, или по-точно на съдържащото се в този член понятие за „държавата, в която работникът или служителят обичайно осъществява своята работа“ [8]. Във връзка с това Съдът трябва, от една страна, да изходи от факта, че двата правни инструмента използват сходна терминология, и от друга страна, да вземе под внимание границите на паралелното тълкуване на Брюкселската конвенция и Римската конвенция.

3. Преюдициалното запитване по това дело е отправено в рамките на спор между г-н Koelzsch, водач, извършващ международни превози, с местоживеене в Германия и Великото херцогство Люксембург, относно иск за поправяне на вреди поради твърдяно погрешно прилагане на разпоредбите на Римската конвенция от люксембургските юрисдикции. В рамките на този спор г-н Koelzsch твърди, че за въпроса за прекратяването на трудовия договор се прилага германското, а не люксембургското право, позовавайки се във връзка с това на съдържащите се в германското право императивни разпоредби за закрила на правата на работниците. Доколкото люксембургските трудови юрисдикции са приложили към спора разпоредбите на люксембургското, а не на германското право, той подава иск за поправяне на вреди

5 — Вж. член 28 от Регламент Рим I.

6 — Първото решение, в което Съдът тълкува Римската конвенция, е Решение от 6 октомври 2009 г. по дело ICF (C-133/08, Сборник, стр. I-9687) относно тълкуването на член 4 от Конвенцията, който съдържа правилата за определяне на приложимото право при липса на избор на страните по договора.

7 — Ще отбележа, че в рамките на преюдициалното запитване от 29 юли 2010 г. пред Съда беше представен и въпросът за тълкуването на член 6, параграф 2, буква б) от Римската конвенция; отнася се за дело C-384/10 Voogsgeerd (ОВ C 317, 20 ноември 2010 г., стр. 14). Делото се отнася до тълкуването на понятието за „правото на държавата, в която се намира мястото на дейност на работодателя, който го е нает“ по смисъла на този член в случая, в който работникът не осъществява обичайно своята работа в една и съща държава. Към датата на представяне на настоящото заключение Съдът още не се е произнесъл по това дело.

8 — Вж. Решение от 13 юли 1993 г. по дело Mulox IBC (C-125/92, Recueil, стр. I-4075), Решение от 9 януари 1997 г. по дело Rutten (C-383/95, Recueil, стр. I-57, Решение от 27 февруари 2002 г. по дело Weber (C-37/00, Recueil, стр. I-2013) и Решение от 10 април 2003 г. по дело Pugliese (C-437/00, Recueil, стр. I-3573).

срещу люксембургската държава, основан на твърдение за неправилно функциониране на нейните юрисдикции.

II — Правна уредба

А — *Римска конвенция*

4. Член 3 от Римската конвенция, озаглавен „Свобода на избор“, гласи:

„1. Договорът се урежда от избраното от страните право. Изборът трябва да бъде изричен или да следва ясно от разпоредбите на договора или от обстоятелствата на случая. Чрез избора страните могат да изберат приложимо право за целия или за част от договора.

[…]“

5. Член 4 от Римската конвенция, озаглавен „Приложимо право при липса на избор“, гласи:

„1. Доколкото приложимото за договора право не е било избрано в съответствие с член 3, договорът се урежда от правото на държавата, с която той е в най-тясна връзка. Въпреки това, ако една част от договора може да бъде обособена от останалата и е в по-тясна връзка с друга държава, тази част по изключение може да се уреди от правото на тази друга държава.

[…]“

6. Съгласно член 6 от Римската конвенция, озаглавен „Индивидуални трудови договори“:

„1. Независимо от разпоредбите в член 3, в трудов договор направеният от страните избор на право не може да има за резултат лишаването на работника или служителя от защитата, която му осигуряват повелителните норми на правото, което би било приложимо, при липса на избор, по силата на параграф 2 от настоящия член.

2. Независимо от разпоредбите на член 4, трудовият договор, при липса на избор в съответствие с член 3, се урежда:

а) от правото на държавата, в която работникът или служителят, в изпълнение на договора, обичайно осъществява своята работа в изпълнение на договора, дори ако е временно нает в друга държава; или

б) ако работникът или служителят не извършва обичайно своята работа в една и съща държава, от правото на държавата, в която се намира мястото на дейност на работодателя, който го е наел,

освен ако от обстоятелствата като цяло е видно, че трудовият договор е в по-тясна връзка с друга държава, в който случай договорът се урежда от правото на тази държава“.

7. Член 1 от Първия протокол за тълкуването от Съда на Европейските общности на Конвенцията за приложимото право към договорните задължения, открита за подписване в Рим на 19 юни 1980 година [9] (наричан по-нататък „Първи протокол за тълкуването на Римската конвенция“), гласи:

„Съдът на Европейските общности е компетентен да се произнесе по тълкуването на:

а) Конвенцията за приложимото право към договорните задължения, открита за подписване в Рим на 19 юни 1980 г. […];

б) Конвенцията относно присъединяването към Римската конвенция от страна на държавите, които са станали членки на Европейските общности от датата, на която същата бе открита за подписване;

[…]“

8. Член 2 от Първия протокол за тълкуването на Римската конвенция гласи:

„Всеки съд от посочените по-долу може да поиска Съдът на Европейските общности да [се произнесе по преюдициален въпрос], повдигнат по висящо пред този съд дело и касаещ тълкуване на разпоредбите, съдържащи се в посочените в член 1 инструменти, ако този съд счита, че се нуждае от решение по въпроса, за да може да се произнесе:

[…]

б) Съдилищата на договарящите страни, когато те действат като апелативни съдилища“.

Б — *Брюкселска конвенция*

9. Член 5 от Брюкселската конвенция от 1968 година относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски

9 — ОВ C 27, 26 януари 1988 г., стр. 47.

дела (наричана по-нататък „Брюкселската конвенция“) [10] гласи:

„Срещу лице с местоживеене в една договаряща държава може да бъде предявен иск в друга договаряща държава:

1) при дела, свързани с договор — в съдилищата по местоизпълнението на съответното задължение; при дела, свързани с индивидуални трудови договори, това е мястото, където работникът или служителят обичайно изпълнява своята работа; когато работникът или служителят не изпълнява обичайно своята работа в една и съща държава, към работодателя може също така да бъде предявен иск пред съдилищата по мястото, където е било или се намира предприятието, което е наело този работник или служител“ [11].

10 — Брюкселска конвенция от 1968 година относно компетентността и изпълнението на съдебните решения по граждански и търговски дела (ОВ L 299, 31.12.1972 г., стр. 32; Специално издание на български език, 2007 г., глава 19, том 10, стр. 3), изменена с Конвенцията от 9 октомври 1978 година за присъединяването на Кралство Дания, Ирландия и Обединено кралство Великобритания и Северна Ирландия (ОВ L 304, 30.10.1978 г., стр. 1 — и — текст с изменения — стр. 77; Специално издание на български език, 2007 г., глава 19, том 10, стр. 16), с Конвенцията за присъединяването на Република Гърция (ОВ L 388, 31.12.1982 г., стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 19, том 10, стр. 118), с Конвенцията за присъединяването на Кралство Испания и Португалската република (ОВ L 285, 3.10.1989 г., стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 19, том 11, стр. 3) и с Конвенцията за присъединяването на Република Австрия, Република Финландия и Кралство Швеция (ОВ C 15, 15.1.1997 г., стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 19, том 11, стр. 164).

11 — Трябва да се подчертае, че в първоначалната редакция на Брюкселската конвенция не присъстват специални разпоредби за трудовите договори; такива са включени едва през 1989 г. с Конвенцията за присъединяване на Кралство Испания и на Португалската република (т. нар. Конвенция от Сан Себастиан, ОВ L 285, 3.10.1989 г., стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 19, том 11, стр. 3).

В — *Право на Съюза* [12]

1. Регламент Рим I

10. Съображение 7 от Регламент Рим I гласи:

„Предметът и разпоредбите на настоящия регламент следва да са в съответствие с Регламент (ЕО) № 44/2001 на Съвета от 22 декември 2000 година относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела („Брюксел I“) […]“.

11. Съгласно член 3 от Регламент Рим I, озаглавен „Свобода на избор“:

„1. Договорът се урежда от избраното от страните право. Изборът трябва да бъде изричен или да следва ясно от условията на договора или обстоятелствата по случая. Чрез избора си страните могат да изберат право, приложимо за целия или за част от договора.

[…]“

12 — В настоящото заключение понятието „право на Съюза“ се използва като общо за общностното право и правото на Съюза. При цитирането на разпоредбите на първичното право ще посочвам онези от тях, които се прилагат ratione temporis.

12. Съгласно член 8 от Регламент Рим I, озаглавен „Индивидуални трудови договори“:

„1. Всеки индивидуален трудов договор се урежда от правото, избрано от страните в съответствие с член 3. Въпреки това този избор не може да води до лишаване на работника от защитата, предоставяна му от разпоредбите, [от които не може да се предвижда дерогация] чрез споразумение съгласно правото, което при липса на избор би било приложимо съгласно параграфи 2, 3 и 4 от настоящия член.

2. Доколкото приложимото право към индивидуалния трудов договор не е избрано от страните, договорът се урежда от правото на държавата, в която или, при липса на такава — от която работникът обичайно полага своя труд по изпълнение на договора. Държавата, където обичайно се полага трудът, не се смята за променена, ако работникът временно е нает в друга държава.

3. Когато приложимото право не може да бъде определено съгласно параграф 2, договорът се урежда от правото на държавата, в която се намира мястото на стопанска дейност, чрез което работникът или служителят е бил нает.

4. Когато от обстоятелствата е видно, че като цяло договорът е по-тясно свързан с държава, различна от посочената в параграф 2 или 3, се прилага правото на тази друга държава“.

2. Регламент № 44/2001

13. Регламент (ЕО) № 44/2001 на Съвета от 22 декември 2000 година относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела (наричан по-нататък „Регламент № 44/2001“) [13] урежда в раздел 5 от него компетентността при индивидуални трудови договори. В рамките на този раздел член 18 гласи:

„1. По дела във връзка с индивидуални трудови договори компетентността се определя от разпоредбите на настоящия раздел, без да се засягат разпоредбите на член 4 и член 5, точка 5.

[…]“

14. Член 19 от Регламент № 44/2001 предвижда:

„Срещу работодател с местоживеене в държава членка може да бъде предявен иск:

1) в съдилищата на държавата членка, където има местоживеене, или

13 — ОВ L 12, 16 януари 2001 г., стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 19, том 3, стр. 74.

2) в друга държава членка:

а) в съдилищата по мястото, където работодателят обичайно осъществява дейността си, или в съдилищата по мястото, където последно е осъществявал дейност, или

б) ако работникът или служителят не осъществява обичайно или не е осъществявал обичайно дейността си в никоя държава, в съдилищата по мястото, където дейността, за която е нает работникът или служителят, е разположена или е била разположена".

Г — *Национално право*

15. Германският закон за защита срещу уволнение (Kündigungsschutzgesetz, наричан по-нататък „KSchG") определя в член 15 от него, озаглавен „Незаконосъобразност на уволнението" („Unzulässigkeit der Kündigung"):

„Уволняването на член на работническия съвет […] е незаконосъобразно, освен ако определени факти не позволяват на работодателя да го уволни на сериозно основание, без да спазва срок за предизвестие и ако разрешението, изисквано по силата на член 103 от Закона за организацията на предприятията [Betriebsverfassungsgesetz], е дадено или заменено със съдебно решение. След изтичането на мандата му уволняването на член на работническия съвет […] е незаконосъобразно в продължение на една година […], освен ако определени факти не позволяват на работодателя да го уволни на сериозно основание, без да спазва срок за предизвестие; тези разпоредби не се прилагат, когато прекратяването на членството в работническия съвет е на основание съдебно решение.

[…]"

III — Факти, главно производство и преюдициални въпроси

16. Г-н Koelzsch, с местоживеене в Osnabrück (Германия), е нает през 1998 г. като водач, извършващ международни превози, от дружество Gasa Spedition Luxembourg S.A (наричано по-нататък „Gasa Spedition"), установено в Люксембург. За тази цел г-н Koelzsch и дружеството Gasa Spedition подписват на 16 октомври 1998 г. трудов договор, съгласно който се споразумяват за изключителна компетентност на люксембургските юрисдикции. В договора също така е включена разпоредба, съдържаща препратка към люксембургския закон относно трудовите договори [14].

14 — Член 2 от трудовия договор предвижда, че ако никоя от страните не е прекратила договора преди изтичането на пробния период, той се преобразува в договор за неопределен срок в съответствие със Закона от 24 май 1989 г.; отнася се за люксембургския закон относно трудовите договори (Loi du 24 mai 1989 sur le contrat de travail, Journal officiel du Grand-duché du Luxembourg, n° 35, 5.VI. 1989 г., p. 611).

17. Gasa Spedition е дъщерно дружество на датското дружество Gasa Odense Blomster A.m.b.a. Неговият предмет на дейност е превоз на цветя и други растения от Odense в Дания към различни местоназначения, преди всичко в Германия, но и в другите европейски страни. Превозът се извършва с камиони, разполагани на три различни места в Германия (Kassel, Neukirchen/Vluyn, Osnabrück). Камионите са регистрирани в Люксембург, а водачите са осигурени по люксембургската социалноосигурителна схема.

18. На 9 ноември 2001 г. дружество Gasa Spedition Luxembourg S.A. е придобито от дружеството по датското право Ove Ostergaard под наименованието „Ove Ostergaard Lux S.A".

19. С писмо от 13 март 2001 г. директорът на дружество Gasa Spedition прекратява трудовия договор на г-н Koelzsch, считано от 15 май 2001 г. Г-н Koelzsch обаче твърди, че е уволнен с устно разпореждане с незабавно действие на 23 март 2001 г. Той посочва, че е бил заместник-член на работническия съвет в Германия (Betriebsrat) на дружеството Gasa Spedition и уволнението му не е съобразено с императивните разпоредби на германското право относно защитата срещу уволнение; той подчертава, че както редовните членове, така и заместник-членовете, които упражняват функции в този орган, имат право на такава защита на основание на посочените разпоредби. Във връзка с това той се позовава на член 15, параграф 1 от KSchG, който забранява уволняването на членовете на работническия съвет, както и на практиката на федералния трудов съд (Bundesarbeitsgericht), по силата на която тази забрана за уволнение е валидна и за заместник-членовете на работническия съвет [15].

20. Г-н Koelzsch започва производство пред трудовия съд в Osnabrück, в което се позовава на незаконосъобразността на уволнението. Посочената юрисдикция се обявява за некомпетентна ratione loci. Г-н Koelzsch подава жалба срещу това решение, но отново безуспешно.

21. По-нататък г-н Koelzsch подава пред трудовия съд в Люксембург иск за поправяне на вреди, настъпили вследствие на незаконно уволнение, както и искане за изплащане на просрочените плащания към заплатата. Той твърди, че люксембургското право несъмнено е приложимо към трудовия договор като цяло и към неговите искания във връзка с плащанията, но че към въпроса за уволнението се прилага германското право. Той основава това твърдение на довода, че е заместник-член на работническия съвет и по отношение на него следва да се прилага член 15, параграф 1 от KSchG, който представлява императивна разпоредба относно защитата на правата на работниците по смисъла на член 6, параграф 1 от Римската конвенция и чието приложение следователно не може да бъде изключено. Ето защо той смята, че приложимото към договора право трябва

15 — Г-н Koelzsch се позовава на решението на Bundesarbeitsgericht от 17 март 1988 г. (2 AZR 576/87).

да се определи на основата на член 6, параграф 2 от Римската конвенция.

22. В своето решение от 4 март 2004 г. трудовият съд в Люксембург преценява, че люксембургското право се прилага към спора в неговата цялост, обявява частично иска на г-н Koelzsch за неоснователен и частично го отхвърля. Това решение е потвърдено от апелативния съд в неговото решение от 26 май 2005 г., а касационният съд отхвърля подадената срещу това решение жалба с решението си от 15 юни 2006 г.

23. Тогава г-н Koelzsch подава до Tribunal d'arrondissement (районния съд) на Люксембург жалба срещу Великото херцогство Люксембург, с която иска изплащането на 168 301,77 EUR обезщетение за вреди, ведно със законните лихви за забава, поради неправилното функциониране на юрисдикциите на основание на *[люксембургския] закон от 1 септември 1988 г. относно гражданската отговорност на държавата и на публичните структури* [16]. Г-н Koelzsch посочва, че е понесъл вреда вследствие на решенията на люксембургските юрисдикции, тъй като те били нарушили член 6, параграф 1 и параграф 2 от Римската конвенция, като не взели под внимание императивните разпоредби на германското право относно закрилата на членовете на работническия съвет. Освен това според г-н Koelzsch било налице нарушение на правото на Съюза, тъй като предложението му за отправяне на преюдициално запитване към Съда било отхвърлено. С решение от 9 ноември 2007 г. районният съд отхвърля жалбата като неоснователна.

24. Г-н Koelzsch обжалва това решение пред Cour d'appel (апелативния съд) (наричан по-нататък „запитващата юрисдикция").

25. Запитващата юрисдикция посочва, че първоинстанционната юрисдикция е трябвало да обяви иска за поправяне на вреди на г-н Koelzsch за недопустим, доколкото решението, произнесено в рамките на първото производство, в което г-н Koelzsch се е позовал на незаконосъобразност на уволнението си, било станало окончателно. Според запитващата юрисдикция в това производство с искането си за обезщетение за вреди г-н Koelzsch всъщност оспорва вече окончателно отсъденото в производството пред трудовите юрисдикции. Запитващата юрисдикция обаче подчертава, че искът за поправяне на вреди на г-н Koelzsch не може да бъде счетен за недопустим, тъй като Великото херцогство Люксембург не се е позовало в рамките на апелативното производство на недопустимост на този иск, а тя не може да я установи служебно. След като запитващата юрисдикция в качеството си на апелативна юрисдикция е обвързана с тези констатации на първоинстанционната юрисдикция, тя трябва да се произнесе по

16 — Journal officiel du Grand-duché du Luxembourg, nº 51, 26.IX. 1988 г., p. 1000.

иска на г-н Koelzsch и затова решава да отправи към Съда преюдициално запитване.

26. При тези обстоятелства запитващата юрисдикция решава с определение от 15 януари 2010 г. да спре производството и в съответствие с Първи протокол за тълкуването на Римската конвенция отправя до Съда следния преюдициален въпрос:

„Трябва ли установената в член 6, параграф 2, буква а) от Римската конвенция стълкновителна норма, според която трудовият договор се урежда от правото на държавата, в която работникът или служителят, в изпълнение на договора, обичайно осъществява своята работа, да се тълкува в смисъл, че когато работникът или служителят престира труд в няколко държави, но се връща систематично в една от тях, тази държава се счита за мястото, където той обичайно осъществява своята работа?“.

IV — Производство пред Съда

27. Актът за преюдициално запитване е получен в Съда на 18 януари 2010 г. В писмената фаза на производството становища представят г-н Koelzsch, люксембургското правителство, гръцкото правителство и Комисията. В съдебното заседание от 26 октомври 2010 г. представителят на г-н Koelzsch, люксембургското правителство и Комисията представят устни становища и отговарят на въпроси на Съда.

V — Доводи на страните

А — *Компетентност на Съда*

28. Въпросът за компетентността на Съда да отговори на преюдициалното запитване е засегнат единствено от Комисията в нейните писмени съображения, като тя смята, че Съдът определено е компетентен, тъй като запитващата юрисдикция се произнася по разглежданото дело в качеството си на апелативна юрисдикция по смисъла на член 2, буква б) от Първи протокол за тълкуването на Римската конвенция.

Б — *Преюдициалният въпрос*

29. *Г-н Koelzsch* смята, че по силата на член 6, параграф 2 от Римската конвенция приложимото право към трудов договор, доколкото не е избрано от страните, е правото на държавата, в която работникът или служителят обичайно осъществява своята работа. Като се има предвид, че понятието за държава, в която място, където работникът или служителят „обичайно осъществява своята работа“, е едно и също в Римската конвенция и в Брюкселската

конвенция, според г-н Koelzsch това понятие в Римската конвенция следва да се тълкува по същия начин, както Съдът го е тълкувал в своята практика във връзка с тълкуването на член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция. Г-н Koelzsch подчертава, че от съдебната практика следва, че в хипотезата, в която работникът или служителят обичайно осъществява своята работа в повече от една договаряща държава, Брюкселската конвенция не може да се тълкува в смисъл, че юрисдикциите на всяка договаряща държава, в която работникът или служителят осъществява своята работа, биха били компетентни [17]; обратно, компетентната юрисдикция би била юрисдикцията на мястото, където или от което работникът или служителят осъществява основната част от своите задължения към работодателя си, или на мястото, където работникът или служителят е избрал да установи центъра на своята професионална дейност. Г-н Koelzsch е на мнение, че в случая с международния превоз, когато водачът прекарва по-голямата част от времето си в договаряща държава, от която организира професионалната си дейност и в която систематично се връща, действителният център на професионалната му дейност се намира в тази договаряща държава. Той смята, че в съответствие с тези критерии действителният център на професионалната му дейност се намира в Германия.

30. *Люксембургското правителство* счита, че член 6 от Римската конвенция следва да се тълкува в смисъл, че изборът на страните не може да лиши работника или служителя от защитата, която му гарантират императивните разпоредби на обективно приложимото право. Това право може по силата на член 6 от Римската конвенция да бъде правото на държавата, в която работникът или служителят обичайно осъществява своята работа (член 6, параграф 2, буква а) или правото на държавата, в която се намира мястото на дейност на работодателя, който го е нает (член 6, параграф 2, буква б). Люксембургското правителство твърди, че г-н Koelzsch не е осъществявал обичайно своята работа в една и съща държава, поради което приложимото право следва да се определи въз основа на член 6, параграф 2, буква б) от Римската конвенция. Следователно към трудовия договор по настоящото дело се прилагало люксембургското право.

31. *Гръцкото правителство* подчертава, от една страна, че Римската конвенция следва да се тълкува, като се вземат предвид разпоредбите на Регламент Рим I, и от друга страна, че при тълкуването на член 6 от Римската конвенция следва да се взема предвид и съдебната практика, свързана с Брюкселската конвенция. На тази основа то подчертава, че член 6, параграф 2, буква а) от Римската конвенция следва да се тълкува в смисъл, че ако работникът или служителят извършва своята работа в няколко държави, но систематично се връща в една от тях, тази държава може да бъде държавата, в която или от която работникът или служителят обичайно осъществява своята работа, при условие че в същото време се отнася за държавата, в която той е установил центъра на професионалната си дейност. Според гръцкото правителство тази преценка следва да се извършва от националния съд. Освен това гръцкото правителство посочва, че в случаите, когато не е възможно да се определи мястото, където работникът или служителят

17 — Г-н Koelzsch се позовава във връзка с това на посочените по-горе в бележка под линия 8 Решение по дело Mulox (точки 21—23), Решение по дело Rutten (точка 18) и Решение по дело Weber (точка 42).

обичайно осъществява своята работа, и ако държавата, в която се намира мястото на дейност на работодателя, който го е нает (член 6, параграф 2, буква б) от Римската конвенция), не е свързана с трудовия договор, националният съд може да приложи член 6, параграф 2, последна алинея от Римската конвенция, по силата на който към договора се прилага правото на държавата, с която трудовият договор е най-тясно свързан.

32. Според *Комисията* с цел гарантиране на единното тълкуване на понятията от Римската конвенция е необходимо те да се тълкуват автономно и независимо от понятията в правото на различните договарящи държави. Освен това Комисията смята, че като се има предвид тясната връзка между Римската конвенция, от една страна, и Брюкселската конвенция и Регламент № 44/2001, от друга страна, и с оглед на честото използване на едни и същи понятия в тези инструменти, е необходимо да се гарантират възможно най-добре тяхната свързаност и единно тълкуване. Тя подчертава, че приемането на член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция, на основата на който е включена специалната правна уредба на компетентността при трудовите договори, е следствие от практиката на Съда във връзка с тълкуването на този член, в която Съдът е ползвал, освен други, и съдържащите се в член 6 от Римската конвенция разпоредби относно закрилата на работниците и служителите.

33. Във връзка с понятието за „място, където работникът или служителят обичайно осъществява своята работа“ Комисията подчертава, че по дело Mulox [18] и по две последващи дела (дело Rutten [19] и дело Weber [20]) Съдът е решил относно тълкуването на член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция, че когато работникът или служителят осъществява своята работа на територията на няколко договарящи държави, той изпълнява договорните си задължения в мястото, където или от което основно реализира договорните си задължения по отношение на своя работодател. Така тя смята, че член 6, параграф 2, буква а) от Римската конвенция следва да се тълкува така, че когато работникът или служителят осъществява своята работа в няколко договарящи държави, мястото, където той обичайно осъществява своята работа по смисъла на тази разпоредба, е мястото, където той е установил действителния център на своята дейност. Тя подчертава, че за да бъде определено това място, е необходимо да се вземе предвид преди всичко фактът, че работникът или служителят прекарва по-голямата част от работното си време в държава, в която са разположени предназначените за

18 — Решение по дело Mulox, посочено в бележка под линия 8.

19 — Решение по дело Rutten, посочено в бележка под линия 8.

20 — Решение по дело Weber, посочено в бележка под линия 8.

изпълняване на професионалната дейност превозни средства, от която са организирани смените на водачите и в която той се връща след всяко професионално пътуване в чужбина.

VI — Преценка на генералния адвокат

A — *Въведение*

34. Като въведение ще посоча, че от преамбюла на Римската конвенция следва, че същата е сключена за продължаване на работата в областта на международното частно право по вече предприетата в рамките на Общността правна унификация с приемането на Брюкселската конвенция [21]. Освен това от същия преамбюл следва, че неговата цел е да установи унифицирани правила за приложимото право към договорните задължения, независимо къде трябва да се постанови решението [22]. Както следва от доклада Giuliano/Lagarde по Римската конвенция [23], тази конвенция е приета с цел премахване на трудностите, възникващи вследствие на различните стълкновителни норми и за повишаване на правната сигурност и защитата на придобитите права в частното право [24].

35. Настоящото дело поставя за първи път в практиката на Съда въпроса за тълкуването на член 6, параграф 2 от Римската конвенция. Член 6, параграф 2 от Римската конвенция определя приложимото право към трудовите договори в хипотезата, в която страните по договора не правят избор; този член може също така да се приложи, ако — както в случая — изборът на страните по договора води до изключване на императивните разпоредби относно закрилата на правата на работниците или служителите, които се прилагат при липса на направен избор от страните (член 6, параграф 1). В рамките на член 6, параграф 2 от Римската конвенция основното правило е прилагането на правото на държавата, в която работникът или служителят обичайно осъществява своята работа (буква а), но при условията на евентуалност се прилага правото на държавата, в която се намира мястото на дейност на работодателя, който го е нает, ако работникът или служителят не извършва обичайно своята работа в една и съща държава членка (буква б). По изключение е възможно също така да се приложи правото на държава, с която трудовият договор е най-тясно свързан (член 6, параграф 2, последна алинея).

21 — Вж. Решение по дело ICF, посочено в бележка под линия 6 (точка 22).

22 — Вж. също заключението на генералния адвокат Bot по дело ICF (Решение от 6 октомври 2009 г., C-133/08, Сборник, стр. I-9687, точка 35).

23 — Доклад относно Конвенцията за приложимото право към договорни задължения от Mario Giuliano, професор в Миланския университет, и Paul Lagarde, професор в университета Париж I (ОВ C 282, 31 октомври 1980 г., стр. 1), наричан по-нататък „докладът Giuliano/Lagarde относно Римската конвенция".

24 — Вж. Решение по дело ICF, посочено в бележка под линия 6 (точка 23).

36. Трябва също така да се подчертае — както с основание посочва Комисията — че понятията от Римската конвенция следва да се тълкуват автономно, независимо от тълкуването им в правото на договарящите държави; за тази цел е необходимо за отправна точка да се вземат структурата и предметът на Конвенцията, за да се осигури нейното единно прилагане във всички договарящи държави. Принципът за автономното тълкуване вече многократно е потвърждаван от Съда в рамките на тълкуването на Брюкселската конвенция [25] и в рамките на тълкуването на Регламент № 44/2001 [26], но по мое мнение, този принцип е относим и за Римската конвенция.

Б — *Компетентност на Съда*

37. В рамките на анализа на компетентността на Съда за произнасяне по преюдициалния въпрос следва да се подкрепи становището на Комисията, която смята, че Съдът е компетентен. По силата на член 2, буква б) от Първи протокол за тълкуването на Римската конвенция, влязъл в сила на 1 август 2004 г., когато действат като апелативни юрисдикции, съдилищата на договарящите страни могат да поискат Съдът на Европейските общности да постанови преюдициално заключение по въпрос, повдигнат по дело относно тълкуване на Римската конвенция. Тъй като запитващата юрисдикция по настоящото дело действа като апелативна юрисдикция, Съдът е компетентен да отговори на преюдициалния въпрос.

В — *Въпрос за правното основание за отговорността на държавата по настоящото дело*

38. Следва да се посочи, че главното производство се води между г-н Koelzsch и Великото херцогство Люксембург. Следователно се отнася за иск на частноправен субект срещу държава, в рамките на който частноправният субект претендира за обезщетение за вреди поради неправилното функциониране на националните юрисдикции. Независимо че запитващата юрисдикция не повдига преюдициалния въпрос във връзка с правното основание на подобна отговорност, бих искала да представя някои кратки пояснения, за да се избегне евентуално погрешно разбиране на проблематиката.

39. Първоинстанционният национален съд указва във връзка с правното основание на отговорността на националните юрисдикции за евентуалното неправилно прилагане на разпоредбите на Римската

25 — Вж. например Решение от 21 юни 1978 г. по дело Bertrand (150/77, Recueil, стр. 1431, точки 14—16), Решение от 19 януари 1993 г. по дело Shearson Lehman Hutton (C-89/91, Recueil, стр. I-139, точка 13), Решение от 3 юли 1997 г. по дело Benincasa (C-269/95, Recueil, стр. I-3767, точка 12), Решение от 11 юли 2002 г. по дело Gabriel (C-96/00, Recueil, стр. I-6367, точка 37) и Решение от 20 януари 2005 г. по дело Engler (C-27/02, стр. I-481, точка 33).

26 — Вж. например Решение от 13 юли 2006 г. по дело Reisch Montage (C-103/05, Recueil, стр. I-6827, точка 29), Решение от 2 октомври 2008 г. по дело Hassett и Doherty (C-372/07, Сборник, стр. I-7403, точка 17) и Решение от 23 април 2009 г. по дело Draka NK Cables и др. (C-167/08, Сборник, стр. I-3477, точка 19).

конвенция Решение на Съда по дело Köbler [27], в което Съдът решава, че принципът, че държавите членки са длъжни да обезщетят вредата, причинена на индивидите от нарушения на правото на Общността (понастоящем правото на Съюза), за които те отговарят, също така се прилага, когато предполагаемото нарушение произтича от решение на юрисдикция, която отсъжда на последна инстанция, ако нарушеното правило на правото на Общността е предназначено да предостави права на индивидите, ако нарушението е достатъчно сериозно и ако е налице пряка причинна връзка между това нарушение и понесената загуба или вреда от увредените страни [28]. За разлика от първоинстанционната юрисдикция обаче, запитващата юрисдикция смята, че решението на Съда по дело Köbler не може да се приложи към настоящото дело.

40. Следва да се подчертае, че в настоящото дело не е възможно да се прави позоваване на дело Köbler по две причини.

41. На първо място, Римската конвенция не е част от правото на Съюза, а представлява международен договор, сключен от договарящите държави [29]. Следователно по мое мнение утвърденият от Съда в Решение по дело Köbler принцип не може да се приложи към настоящия случай, тъй като Съдът го е развил в рамките на правото на Съюза.

42. На второ място, компетентността на Съда за тълкуване на разпоредбите на Римската конвенция не се основава върху системата на преюдициалното запитване, уредена с член 267 ДФЕС; договарящите страни са се споразумели в този смисъл независимо от тази система с два специални протокола, добавени към Римската конвенция [30]. Във връзка с последната точка следва да се подчертае, че в рамките на Първи протокол за тълкуването на Римската конвенция националните юрисдикции имат само възможност, но не и задължение да поставят преюдициален въпрос пред Съда. Действително член 2 от този протокол постановява, че всеки съд от посочените по-долу „може“ да поиска Съдът на Европейските общности да постанови преюдициално заключение [31]. Следователно системата на преюдициалните запитвания в рамките на Римската конвенция се отличава съществено от приложимата по силата на член 267 ДФЕС система в рамките на правото на Съюза.

43. Следователно по мое мнение правото на Съюза не изисква от договарящите

27 — Решение от 30 септември 2003 г. по дело Köbler (C-224/01, Recueil, стр. I-10239).

28 — Решение по дело Köbler, посочено в бележка под линия 27 (точка 1 от диспозитива).

29 — Вж. в правната теория напр. *Rigaux*, F. Quelques problèmes d'interprétation de la Convention de Rome — L'européanisation du droit international privé (Série de publications de l'Académie de droit européen de Trèves, vol. 8), 1996, p. 33.

30 — Вж. Първи протокол за тълкуването на Римската конвенция и Втори протокол, предоставящ на Съда на Европейските общности определени правомощия за тълкуване на Конвенцията за приложимото право към договорните задължения, открита за подписване в Рим на 19 юни 1980 година (ОВ C 27, 26 януари 1998 г., стр. 52), посочени в бележка под линия 9.

31 — В правната теория този аспект се подчертава например и от *Plender*, R., The European Contracts Convention. The Rome Convention on the Choice of Law for Contracts, Sweet & Maxwell, Londres 1991, p. 42, 2.25.

държави по Римската конвенция да поправят претърпяната вследствие на нарушенията на тази конвенция права. Разбира се, Конвенцията не забранява на договарящите държави да уреждат този вид отговорност на юрисдикциите в своите национални законодателства, както например е направил Люксембург със закона от 1 септември 1988 г. относно гражданската отговорност на държавните и публичните органи [32].

Г — *Анализ на преюдициалния въпрос*

44. Със своя преюдициален въпрос запитващата юрисдикция пита дали член 6, параграф 2, буква а) от Римската конвенция следва да се тълкува в смисъл, че когато работникът или служителят осъществява своята работа в няколко държави, но се връща систематично в една от тях, тази държава трябва да се счита за държавата, в която работникът или служителят обичайно осъществява своята работа.

45. Както Комисията с основание подчертава в своето писмено становище [33], този въпрос следва да се разбира в смисъл, че запитващата юрисдикция по същество иска да разбере дали за тълкуването на член 6, параграф 2, буква а) от Римската конвенция е възможно да се използва тълкуването, представено от Съда в неговата практика във връзка с член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция [34]. Действително в тази съдебна практика Съдът взема под внимание не само мястото, където работникът или служителят осъществява своята работа, но също и мястото, *от което* той осъществява своята работа. Следователно запитващата юрисдикция иска да се установи дали и в рамките на Римската конвенция при определяне на правото, приложимо към трудовите договори, може да бъде релевантно обстоятелството, че работникът или служителят се връща систематично в дадена държава. В анализа на настоящото заключение възприемам гледната точка, че прилагането на тази съдебна практика за тълкуването на член 6, параграф 2, буква а) от Римската конвенция е възможно, но с частично уточняване на предложеното от запитващата юрисдикция тълкуване.

46. При тълкуването на понятието от член 6, параграф 2, буква а) от Римската конвенция „държава, в която работникът или служителят, в изпълнение на договора, обичайно осъществява своята работа“ в настоящото заключение ще следвам степенуван анализ. Първо ще представя накратко въведената с Римската конвенция система за закрила на работника или служителя като по-слабата страна по договора. След това ще представя практиката на Съда във връзка с член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция и въз основа на различните тълкувателни методи ще

32 — Посочен в бележка под линия 16.

33 — Вж. точка 27 от писменото становище на Комисията.

34 — Вж. Решение по дело Mulox, Решение по дело Rutten, Решение по дело Weber и Решение по дело Pugliese, посочени в бележка под линия 8.

покажа, че тази съдебна практика може да се прилага към тълкуването на член 6, параграф 2, буква а) от Римската конвенция. Накрая ще разгледам критериите, които запитващата юрисдикция следва да вземе предвид при определяне на държавата, в която или от която работникът или служителят обичайно осъществява своята работа.

1. Римската конвенция и закрилата на работника или служителя като по-слабата страна по договора

47. Основното правило, установено с Римската конвенция за определянето на приложимото право към договорните задължения, е автономия на волята на страните при избора на приложимото право към договорното правоотношение; това правило е определено в член 3 от Римската конвенция [35]. При липса на избор от страните приложимото право се определя на основата на член 4 от Конвенцията, който предвижда като основен критерий прилагане на правото на държавата, с която договорът е в най-тясно свързан.

48. Член 6 от Римската конвенция, който урежда приложимото право към трудовите договори, е lex specialis по отношение на членове 3 и 4 от Конвенцията. От една страна, страните по договора не могат по силата на своето съгласие в трудовия договор да изключат императивните разпоредби относно защитата на правата на работника или служителя съгласно правото на държавата, които се прилагат при липса на избор на страните (член 6, параграф 1 от Римската конвенция) [36]. От друга страна, член 6, параграф 2 от Конвенцията въвежда специални правила, които се прилагат при липса на избор на страните: в такъв случай се прилага правото на държавата, в която работникът или служителят обичайно осъществява своята работа, или — ако държавата, в която обичайно се осъществява работата, не може да бъде определена — правото на държавата, в която се намира мястото на дейност на работодателя, който е нает работника или служителя. Член 6, параграф 2 от Римската конвенция обаче съдържа в последната си алинея и специална клауза, по силата на която никоя от тези разпоредби не се прилага, ако договорът е в по-тясно свързан с

35 — Вж. заключението на генералния адвокат Bot по дело ICF, посочено в бележка под линия 22 (точка 36).

36 — За повече указания относно императивните разпоредби в Римската конвенция вж. *Wojewoda*, M., Mandatory rules in private international law: with special reference to the mandatory system under the Rome Convention on the law applicable to contractual obligations — Maastricht journal of European and comparative law, № 2/2000, p. 183 et sq. Този автор подчертава във връзка с препратката към императивните разпоредби в член 6, параграф 1 от Римската конвенция (стр. 201), че процедурата за установяване на съществуването на този вид императивни разпоредби е доста сложна: националният съд трябва първо да определи кое право би се прилагало към трудовия договор, ако страните не са направили избор, след това да установи дали това право съдържа императивни разпоредби за защита на правата на работниците или служителите, и накрая, да приложи разпоредбите, които са по-благоприятни за работника или служителя от разпоредбите на избраното от страните право. Вж. също *Fletcher*, I. F., Conflict of Laws and European Community Law: With Special Reference to the Community Conventions on private international law, North-Holland, Amsterdam 1982, p. 168; *Morse*, R.C.G.J., Consumer Contracts, Employment Contracts and the Rome Convention — International and Comparative Law Quarterly, № 1/1992, p. 14—16; *Salvadori*, M. M., La protezione del contraente debole (consumatori e lavoratori) nella Convenzione di Roma, *Sacerdoti*, G., M. Frigo (édit.), La Convenzione di Roma sul diritto applicabile ai contratti internazionali, Giuffrè Editore, Milan 1993, p. 62—63.

друга държава — в такъв случай се прилага правото на тази държава [37].

49. Също така трябва да се подчертае, че Съдът в своята практика — по-специално във връзка с Брюкселската конвенция — отбелязва, че трудовите договори се отличават от останалите договори, по-специално от договорите за предоставяне на услуги, с това, че установяват устойчива връзка, която в определена степен включва работника или служителя в организационната рамка на работодателя; работникът или служителят е свързан с мястото, където се осъществяват дейностите [38]. Освен това се подчертава, че при тълкуването на съответните разпоредби от Брюкселската конвенция е необходимо да се вземе предвид изискването за осигуряване на подходяща закрила на работника или служителя като по-слабата страна по договора [39]. По мое мнение тези общи съображения по отношение на трудовите договори са релевантни и за тълкуването на разпоредбите на Римската конвенция.

50. Следователно предметът на член 6 от Римската конвенция е закрила на работника или служителя, който в социално и икономическо отношение е по-слабата страна по договора [40]. Тази закрила е осигурена, като към договора се прилага правото на държавата, с която трудовият договор е в най-тясна връзка. В правната теория се подчертава, че професионалната и политическата среда в дадена държава оказват въздействие върху работниците или служителите вследствие на тяхната дейност в тази държава и следователно е необходимо да им се гарантира закрилата, приета от законодателя в тази държава — като се има предвид тази среда [41]. Така от тази гледна точка Римската конвенция ясно следва принципа favor laboratoris. Следователно

37 — Докато Регламент Рим I съдържа клауза, подобна на член 8, параграф 4, то нито в член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция, нито в член 19 от Регламент № 44/2001 не се съдържа такава клауза. Вж. в правната теория например *Ofner*, H., Neuregelung des internationalen Vertragsrechts: Römisches Schuldvertragsübereinkommen — Recht der Wirtschaft, № 1/1999, p. 7, който подчертава, че поради тази клауза член 6, параграф 2 от Римската конвенция е замислен като презумпция, която може да бъде отхвърлена, ако договорът има по-тясна връзка с друга държава.

38 — Вж. Решение от 15 януари 1987 г. по дело Shenavai (266/85, Recueil, стр. 239, точка 16).

39 — Вж. посочените в бележка под линия 8 Решение по дело Mulox (точка 18), Решение по дело Rutten (точка 22), Решение по дело Weber (точка 40) и Решение по дело Pugliese (точка 18). Вж. също Решение по дело Ivenel, посочено в бележка под линия 44 (точка 14), в което Съдът се позовава на член 6 от Римската конвенция, за да обоснове тази цел за закрила в рамките на тълкуването на член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция.

40 — Вж. доклада Giuliano/Lagarde относно Римската конвенция, посочен в бележка под линия 23, коментара на член 6 от Римската конвенция (точка 1). В правната теория вж. например *Rudisch* B. in *Czernich*, D., *Heiss*, H. EVÜ. Das Europäische. Schuldvertragsübereinkommen, Orac, Vienne 1999, p. 155; *Plender*, R., *Wilderspin*, M. The European Contracts Convention. The Rome Convention on the Choice of Law for Contracts, Sweet & Maxwell, Londres 2001, p. 159, 8-01; *Clerici*, R., Quale favor per il lavoratore nel Regolamento Roma I?, *Venturini*, G., *Bariatti*, S., Liber Fausto Pocar, vol. 2, Giuffrè Editore, Milan 2009, p. 216—217; *Knez*, R., Rimska konvencija o uporabi prava pri pogodbenih obligacijskih razmerjih in njen pomen za Republiko Slovenijo — Pravnik, № 1–3/1994, p. 52—53. Вж. също във връзка със закрилата на работника или служителя като по-слабата страна в Регламент Рим I, *Lein*, E., The New Rome I/Rome II/Brussels I Synergy, Yearbook of Private International Law, 2008, p. 187.

41 — *Plender*, R., *Wilderspin*, M., The European Private International Law of Obligations, Thomson Reuters, Londres 2009, p. 316, 11-043.

е логично член 6, параграф 2, буква а) от Римската конвенция да се тълкува тясно, за да се постигне възможно най-успешно целта за закрила на работника или служителя като по-слаба страна по договора.

2. Практика на Съда във връзка с член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция

51. В своята практика във връзка с тълкуването на член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция Съдът вече нееднократно се е произнасял по случаи, в които работникът или служителят осъществява своята работа в повече от една договаряща държава. Разгръщането на тази съдебна практика, и оттук разработването на критериите за определяне на мястото, където работникът или служителят осъществява своята работа, се е извършило постепенно; по-надолу ще представя съдебната практика, свързана с тълкуването на този член [42].

52. Що се отнася до тълкуването на член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция, на първо място е необходимо да се подчертае, че при тълкуването на този член във връзка с трудови договори Съдът се отклонява от предходната си практика в Решение по дело De Bloos и Решение по дело Tessili относно общото определяне на компетентността при договорите [43]. Съдът разграничава трудовите договори от останалите договори и с цел по-голяма закрила на работниците или служителите преценява в Решение по дело Ivenel, че за да се определи компетентността в рамките на член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция, следва да се държи сметка за задължението, което е характерно за договора [44], и следователно, за задължението за осъществяване на работата.

53. Що се отнася до случая, в който работникът или служителят осъществява своята работа в повече от една договаряща държава, Съдът се произнася за първи път по него през 1993 г. в Решение по дело

42 — За коментар на тази съдебна практика вж. в правната теория например *Pataut*, É., L'office du juge communautaire dans le contentieux international du travail, Procès du travail, travail du procès, L.G.D.J., Paris 2008, p. 326 et sq.; *Gaudemet-Tallon*, H., Compétence et exécution des jugements en Europe: Règlement 44/2001, Conventions de Bruxelles (1968) et de Lugano (1988 et 2007), Librairie générale de droit et de jurisprudence, Paris 2010, p. 305 et sq.

43 — Съдът развива общите правила за компетентност при договорните правоотношения в две решения, а именно, Решение от 6 октомври 1976 г. по дело De Bloos (14/76, Recueil, стр. 1497) и Решение от 6 октомври 1976 г. по дело Tessili (12/76, Recueil, стр. 1473). В Решение по дело De Bloos (точка 13) Съдът посочва, че понятието за „задължение" от този член засяга договорното задължение, което е предмет на жалбата на жалбоподателя и следователно, спорното задължение, което е предмет на текущото производство между страните по договора, докато в Решение по дело Tessili (точка 13) той преценява, че мястото на изпълнение на спорното договорно задължение се определя в съответствие с приложимото право към договорното правоотношение на основата на стълкновителните норми на юрисдикцията, която се произнася по спора.

44 — Вж. Решение от 26 май 1982 г. по дело Ivenel (Recueil, стр. 1891, диспозитива и точка 20).

Mulox [45]. По това дело Съдът преценява, че член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция следва да се тълкува в смисъл, че при трудов договор, въз основа на който работникът или служителят осъществява своята работа в повече от една договаряща държава, характерното място на изпълнение на договорното задължение е мястото, където или от което работникът или служителят основно изпълнява договорните си задължения към своя работодател [46].

54. В Решение по дело Rutten, произнесено през 1997 г., Съдът преценява, че член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция засяга мястото, където работникът или служителят е установил центъра на своята професионална дейност [47]. В своите мотиви Съдът също така подчертава, че се отнася за мястото, където или от което работникът или служителят фактически изпълнява основната част от договорните си задължения към своя работодател [48].

55. В Решение по дело Weber от 2002 г. Съдът обаче преценява, че член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция следва да се тълкува в смисъл, че мястото, където работникът или служителят осъществява обичайно своята работа по смисъла на този член е мястото, където или от което, като се имат предвид всички обстоятелства по конкретния случай, той фактически изпълнява основната част от договорните си задължения към своя работодател [49]. Той също така подчертава, че в хипотезата, в която работникът упражнява своята дейност в няколко договарящи държави, по принцип следва да се вземе предвид цялата продължителност на трудовото правоотношение, за да се определи мястото, където работникът или служителят обичайно осъществява дейността си по смисъла на тази разпоредба, а при липса на други критерии това е мястото, където работникът или служителят е отработил по-голямата част от своето работно време [50].

56. Следва да се посочи и Решение по дело Pugliese, което също се отнася до

45 — Решение по дело Mulox, посочено в бележка под линия 8. Ще отбележа, че Съдът без съмнение вече се е произнесъл през 1989 г. в Решение от 15 февруари 1989 г. по дело Six Constructions (32/88, Recueil, стр. 341) по случая, в който работникът или служителят осъществява своята работа в няколко държави, но там не става въпрос за договарящи държави по Брюкселската конвенция (точка 4 от решението). Така той преценява, че член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция не се прилага, а обратно, компетентността следва да се определи въз основа на общото правило от член 2 от Конвенцията, и следователно, според мястото на постоянно пребиваване на ответника (точка 2 от диспозитива на решението).

46 — Вж. Решение по дело Mulox, посочено в бележка под линия 8 (диспозитива). Вж. също точки 24 и 26 от решението. На френски език, който по това дело е и езикът на производството, този критерий е: „lieu […] où ou à partir duquel le travailleur s'acquitte principalement de ses obligations à l'égard de son employeur".

47 — Вж. Решение по дело Rutten, посочено в бележка под линия 8 (диспозитива). Вж. също точки 23, 26 и 27 от решението.

48 — Вж. Решение по дело Rutten, посочено в бележка под линия 8 (точка 23). На езика на производството (нидерландски) критериите в Решение по дело Rutten са формулирани, както следва: „de plaats waar de werknemer het werkelijke centrum van zijn beroepswerkzaamheden heeft gevestigd en waar of van waaruit hij in feite het belangrijkste deel van zijn verplichtingen jegens zijn werkgever vervult".

49 — Вж. Решение по дело Weber, посочено в бележка под линия 8 (точка 2 от диспозитива и точка 58). На езика на производството (нидерландски) става въпрос за критерия „de plaats is waar of van waaruit hij, rekening houdend met alle omstandigheden van het concrete geval, feitelijk het belangrijkste deel van zijn verplichtingen jegens zijn werkgever vervult".

50 — Пак там.

тълкуването на член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция, но се отличава от Решение по дело Mulox, Решение по дело Rutten и Решение по дело Weber с това, че работникът или служителят осъществява своята работа само в една договаряща държава, в която му е разрешено прехвърляне към друг работодател, като това място не е мястото, определено в сключения с първия работодател трудов договор [51]. В спора между работника или служителя и първия работодател Съдът преценява, че мястото, където работникът или служителят е изпълнявал договорните си задължения към втория работодател, може да бъде мястото, където той обичайно е осъществявал своята работа, ако към момента на сключване на втория трудов договор първият работодател е имал интерес от това работникът или служителят да предоставя услуги за втория работодател в определеното от последния място [52].

57. Независимо че в тази своя практика Съдът е използвал отчасти различна терминология и критерии за определяне на мястото, където работникът или служителят обичайно осъществява своята работа по смисъла на член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция, по мое мнение може да се отбележи, че определящият критерий е мястото, където или от което работникът или служителят изпълнява основната част от договорните си задължения към своя работодател, и че това място следва да се определя, като се държи сметка за обстоятелствата по всеки отделен случай.

3. Възможност за прилагане на съдебната практика във връзка с Брюкселската конвенция при тълкуването на Римската конвенция

58. Настоящото дело поставя въпроса за възможността да се използва по аналогия тълкуването на член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция, представено от Съда в Решение по дело Mulox, Решение по дело Rutten, Решение по дело Weber и Решение по дело Pugliese, за целите на тълкуването на член 6, параграф 2, буква а) от Римската конвенция. Според мен на този въпрос следва да се отговори утвърдително в съответствие с правната теория, която също подкрепя прилагането на тази съдебна практика [53]. По-надолу ще

51 — Вж. Решение по дело Pugliese, посочено в бележка под линия 8 (точка 20).

52 — Вж. Решение по дело Pugliese, посочено в бележка под линия 8 (точка 1 от диспозитива и точка 26). На езика на производството (немски) това е критерият „der Ort, an dem der Arbeitnehmer seine Verpflichtungen gegenüber einem zweiten Arbeitgeber erfüllt, als der Ort angesehen werden kann, an dem er gewöhnlich seine Arbeit verrichtet, wenn der erste Arbeitgeber […] zum Zeitpunkt des Abschlusses des zweiten Vertrages selbst ein Interesse an der Erfüllung der vom Arbeitnehmer für den zweiten Arbeitgeber an einem von diesem bestimmten Ort zu erbringenden Leistung hatte“.

53 — Вж. например *Wurmnest*, W. in *Basedow*, J., *Hopt*, K. J., Zimmermann, R. Handwörterbuch des Europäischen Privatrechts, Band I, Mohr Siebeck, Tübingen 2009, p. 93. *Junker*, A., Gewöhnlicher Arbeitsort und vorübergehende Entsendung im internationalen Privatrecht in *Lorenz*, S., Festschrift für Andreas Heldrich zum 70. Geburtstag, Beck, Munich 2005, p. 722, който подчертава, че Римската конвенция е приета като допълнителен акт към Брюкселската конвенция и че практиката на Съда по отношение на тълкуването на член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция важи и за стълкновителните норми във връзка с трудовите договори. Вж. например още *Deinert*, O., Neues internationales Arbeitsvertragsrecht — Recht der Arbeit, № 3/2009, p. 145.

анализирам възможността за прилагане на тази съдебна практика за Римската конвенция в светлината на няколко тълкувателни метода: буквален, исторически, систематичен и телеологичен. Накрая ще очертая и границите на паралелното тълкуване на Брюкселската конвенция и на Римската конвенция.

а) Буквално тълкуване

59. „Член 6, параграф 2, буква а) от Римската конвенция гласи, че при липса на избор на страните по договора към трудовия договор се прилага“ правото на държавата, *в която* работникът или служителят [...] обичайно осъществява своята работа [54].

60. Наистина, ако се вземе предвид единствено текстът на тази разпоредба, която използва израза „в която“, не може да се заключи, че правото на държавата, „от която“ работникът или служителят осъществява своята работа, също може да бъде релевантно. По мое мнение обаче следва да се вземат под внимание три довода в подкрепа на тълкуването, въз основа на което може да се вземе предвид и държавата, „от която“ работникът или служителят осъществява своята работа.

61. Първият довод е идентичността на понятията, които са предмет на тълкуване, в Брюкселската конвенция и в Римската конвенция. Така и в член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция и в член 6, параграф 2, буква а) от Римската конвенция става въпрос за мястото или за държавата, където или в която работникът или служителят осъществява обичайно своята работа, без обаче да се дава дефиниция на това понятие [55]. Следователно Съдът, що се отнася до Брюкселската конвенция — независимо от текста, който говори за мястото, *където* работникът или служителят обичайно осъществява своята работа — е позволил и вземането под внимание на мястото, *от което* работникът или служителят осъществява своята работа.

62. На второ място, следва да се държи сметка за факта, че самият текст на член 6, параграф 2, буква а) от Римската конвенция и фактът, че този член препраща към правото на държавата, „в която“ работникът или служителят осъществява своята работа, не противоречат на тълкуването, съгласно което работата в държавата,

54 — Курсивът е мой. Текстът на английски език на член 6, параграф 2, буква а) от Римската конвенция: „law of the country in which the employee habitually carries out his work“, на немски език: „Recht des Staates, in dem der Arbeitnehmer [...] gewöhnlich seine Arbeit verrichtet“, на испански език: „país en que el trabajador [...] realice habitualmente su trabajo“, на италиански език: „paese in cui il lavoratore [...] compie abitualmente il suo lavoro“.

55 — Трябва да се подчертае, че разликата във формулировката в член 6, параграф 2, буква а) от Римската конвенция и в член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция е в това, че Римската конвенция говори за „държава“, а Брюкселската конвенция — за „място“ на обичайно осъществяване на работата, но според мен тази разлика не може да доведе до това свързаната с член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция съдебна практика да не може да се прилага за тълкуването на член 6, параграф 2, буква а) от Римската конвенция. В правната теория вж. във връзка с тази разлика например Junker, op.cit. (бележка под линия 53), стр. 724.

„от която“ работникът или служителят осъществява своята работа, също е релевантна. Действително, работникът или служителят може обичайно да осъществява своята работа именно *в държавата, от която* той осъществява тази работа. От тази гледна точка според мен текстът на член 6, параграф 2, буква а) от Римската конвенция е отворен за тълкуване.

63. На трето място, важно е да се подчертае, че самият факт, че работникът или служителят осъществява своята работа от дадена договаряща държава, не е достатъчен, за да може правото на тази държава да се прилага към делото. Ако се приложи по аналогия съдебната практика във връзка с член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция, може да се установи, че в тази практика Съдът е изисквал работникът или служителят действително да изпълнява в дадена договаряща държава или от дадена договаряща държава основната част от своите задължения към своя работодател [56]. Основният релевантен критерий в рамките на тази съдебна практика следователно е действителният център, където работникът или служителят упражнява своята професионална дейност. Ако например работникът или служителят само се е връщал систематично в дадена договаряща държава, но е изпълнявал основната част от своите задължения в друга държава, то първата държава според мен не би могла да бъде държавата, в която или от която работникът или служителят обичайно осъществява своята работа.

64. Следователно буквалното тълкуване на член 6, параграф 2, буква а) от Римската конвенция според мен не препятства възможността за определяне на приложимото право към трудов договор да се взема предвид правото на държавата, в която или от която работникът или служителят обичайно осъществява своята работа.

б) Историческо тълкуване

65. В рамките на историческото тълкуване следва да се разгледа преди всичко докладът Giuliano/Lagarde относно Римската конвенция [57], и то в неговата част, в която се обсъжда връзката между букви а) и б) от член 6, параграф 2 от Римската конвенция. В този доклад се изтъква, че буква а) от посочения член се прилага, ако работникът или служителят обичайно осъществява своята работа в определена държава, дори и ако я осъществява временно в друга държава, докато буква б) се прилага, ако работникът или служителят не осъществява обичайно работата си в една и съща държава [58].

66. Според мен на основата на този доклад не може да се заключи, че член 6, параграф 2, буква а) от Римската конвенция

56 — Вж. точки 53—57 от настоящото заключение.

57 — Доклад Giuliano/Lagarde относно Римската конвенция, посочен в бележка под линия 23.

58 — Доклад Giuliano/Lagarde относно Римската конвенция, посочен в бележка под линия 23; коментар на член 6 от Римската конвенция (точка 3).

следва да се тълкува в смисъл, че дава възможност работникът или служителят обичайно да осъществява своята работа също и *от* дадена договаряща държава, но в същото време по мое мнение този доклад не изключва подобно тълкуване. Действително докладът не е обвързващ; обратно, той е академичен и аналитичен, тъй като е подготвен от група експерти и следователно не представлява окончателната законодателна воля на държавите, подписали Конвенцията [59].

67. Трябва да се посочи, че от доклада Cruz/Real/Jenard относно Конвенцията от Сан Себастиан [60], подготвен по отношение на Брюкселската конвенция във варианта, изменен с Конвенцията от Сан Себастиан [61], не следва, че член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция може да се тълкува в смисъл, че мястото, от което работникът или служителят осъществява своята работа, също може да бъде релевантно за определянето на компетентността при трудовите договори [62]. Това обаче не възпира Съда в Решение по дело Mulox, разглеждано само няколко години след посочения по-горе доклад, да признае възможността мястото, от което работникът или служителят осъществява своята работа, също да бъде релевантно [63].

68. Следователно практиката на Съда в Решение по дело Mulox и в Решение по дело Rutten, както и по други дела във връзка с тълкуването на член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция, показва, че по отношение на тълкуването на този член Съдът е възприел позиция, различна от тази на експертите в посочените доклади. Ето защо според мен такъв резултат е възможен и по отношение на тълкуването на член 6, параграф 2, буква а) от Римската конвенция.

69. Следователно от историческото тълкуване не може да се направи заключение за възможност за прилагане на съдебната практика във връзка с член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция към тълкуването на член 6, параграф 2, буква а) от Римската конвенция, но според мен историческото

59 — Освен това трябва да се посочи, че тълкуването на разпоредба, подкрепено единствено от исторически метод, не може да има преимущество пред тълкуване въз основа на други методи. Вж. по аналогия за правото на Съюза *Pechstein*, M., *Drechsler*, C. Die Auslegung und Fortbildung des Primärrechts in *Riesenhuber*, K., Europäische Methodenlehre: Handbuch für Ausbildung und Praxis, De Gruyter Recht, Berlin 2006, p. 172—173. Въпреки неговото твърдяно по-малко значение Съдът не изключва историческото тълкуване в своята практика; така той използва този метод за тълкуване например в Решение от 7 октомври 2010 г. по дело Lassal (C-162/09, Сборник, стр. I-9217, точка 55).

60 — Доклад относно Конвенцията от Сан Себастиан, изготвен от M. Almeida Cruz, M. Desantes Real и P. Jenard (ОВ C 189, 28 юли 1990 г., стр. 35, наричан по-нататък „Докладът Cruz/Real/Jenard относно Конвенцията от Сан Себастиан“).

61 — Посочен в бележка под линия 11.

62 — Разбира се, a fortiori и в доклада относно Брюкселската конвенция, изготвен от P. Jenard (ОВ C 59, 5 март 1979 г., стр. 18, наричан по-нататък „Докладът Jenard относно Брюкселската конвенция) — който следователно е първият доклад по тази конвенция — във връзка с член 5, параграф 1 от Конвенцията не е предвидена тази възможност за тълкуване, тъй като през този период Брюкселската конвенция не съдържа каквато и да било специална разпоредба за определяне на компетентността при трудовите договори.

63 — Решение по дело Mulox, посочено в бележка под линия 8 (точка 26).

тълкуване също така не изключва прилагането на тази съдебна практика.

в) Систематично тълкуване

70. Систематичното тълкуване подкрепя паралелното тълкуване на член 6, параграф 2, буква а) от Римската конвенция и на член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция. Това тълкуване има два аспекта. От една страна, е необходимо да се държи сметка за факта, че в миналото формулировката на член 6 от Римската конвенция е повлияла върху тълкуването на член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция, а от друга страна, трябва също така да се вземе предвид и формулировката на член 8, параграф 2 от приетия по-късно Регламент Рим I.

71. При приемането си, както и вследствие на измененията през 1978 г.[64] и 1982 г.[65], Брюкселската конвенция — за разлика от Римската конвенция — още не е съдържала специална разпоредба относно компетентността при трудовите договори, а обратно, в нея се е посочвало само, че по делата, свързани с договорни правоотношения, може да бъде предявен иск по местоизпълнението на договорните задължения.

72. През този период Съдът постановява Решение по дело Ivenel[66], в което е трябвало да се произнесе по въпроса кое задължение следва да се вземе предвид за прилагането на член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция, когато се разглежда трудов договор. При тълкуването на член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция Съдът препраща в това дело към член 6 от Римската конвенция. Той подчертава, че по силата на този член от Римската конвенция към трудовите договори се прилага правото на държавата, в която работникът или служителят обичайно осъществява своята работа, освен ако от обстоятелствата като цяло не следва, че договорът е по-тясно свързан с друга държава[67]. По отношение на това Съдът решава, че задължението, което следва да се вземе предвид в рамките на член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция, е задължението, което характеризира договора[68], и така той се отклонява по отношение на трудовите договори от предходната съдебна практика относно компетентността по споровете, произтичащи от договори[69].

73. Тази съдебна практика и, разбира се, по непряк начин, също формулировката на член 6 от Римската конвенция водят

64 — Конвенция от 9 октомври 1978 г. за присъединяването на Кралство Дания, Ирландия и Обединено кралство Великобритания и Северна Ирландия към Конвенцията относно компетентността и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела, посочена в бележка под линия 10.

65 — Конвенция от 25 октомври 1982 г. за присъединяването на Република Гърция към Конвенцията относно компетентността и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела, посочена в бележка под линия 10.

66 — Вж. Решение по дело Ivenel, посочено в бележка под линия 44.

67 — Вж. Решение по дело Ivenel, посочено в бележка под линия 44 (точка 13).

68 — Пак там (точка 20).

69 — Вж. точка 52 от настоящото заключение.

по-късно, през 1989 г., до изменение на член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция с Конвенцията от Сан Себастиан [70] в смисъл, че за трудовите договори бива предвидена специална компетентност. По този начин и самата Брюкселска конвенция също включва специална правна уредба за компетентността при трудовите договори [71].

74. В рамките на систематичното тълкуване следва да се посочи и допълнително основание в подкрепа на прилагането на съдебната практика във връзка с член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция за тълкуването на член 6, параграф 2, буква а) от Римската конвенция, а именно, фактът, че общностният законодател е взел предвид тази съдебна практика в процедурата по приемането на Регламент Рим I, който следва Римската конвенция. Действително член 8, параграф 2 от Регламент Рим I гласи, че доколкото приложимото право към индивидуалния трудов договор не е избрано от страните, договорът се урежда от правото на държавата, *в която* или *от която* работникът обичайно полага своя труд в изпълнение на договора [72].

75. Според мен това законодателно изменение е важно от две гледни точки.

76. От една страна, то е важно, защото ясно показва, че законодателят е поискал да придаде на посочената разпоредба от този инструмент на международното частно право същото значение, каквото — въз основа на практиката на Съда — има понятието за „мястото, където работникът или служителят обичайно изпълнява своята работа“ от член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция [73]. Формулировката

70 — Посочена в бележка под линия 11.

71 — Относно това развитие вж. в правната теория например Junker, op.cit. (бележка под линия 53), стр. 722 и 723; *Sinay Cytermann*, A., La protection de la partie faible en droit international privé: les exemples du salarié et du consommateur, Le droit international privé: mélanges en l'honneur de Paul Lagarde, Dalloz, Paris 2005, p. 739—740. Вж. също доклада Cruz/Real/Jenard относно Конвенцията от Сан Себастиан, посочен в бележка под линия 60, точка 23; Gaudemet-Tallon, op. cit. (бележка под линия 42), стр. 302 и сл.

72 — В правната теория вж. например *Mankowski*, P. in *Ferrari*, F., *Leible*, S. Rome I Regulation. The Law Applicable to Contractual Obligations in Europe, Sellier, Munich 2009, p. 177, който подчертава, че това е най-съществено изменение на член 6, параграф 2, буква а) от Римската конвенция.

73 — Вж. в Предложение за регламент на Европейския парламент и на Съвета относно приложимото право към договорни задължения (Рим I) (COM(2005) 650 окончателен) коментара на член 6. Този аспект е изтъкнат в правната теория например от Wurmnest, op.cit. (бележка под линия 53), стр. 94; Plender et Wilderspin, op. cit. (бележка под линия 41), стр. 315, точка 11-041; *Gaudemet-Tallon*, H., Le principe de proximité dans le Règlement Rome I —, Revue hellénique de droit international, 2008, p. 195; *Marquette*, V., Le Règlement „Rome I“ sur la loi applicable aux contrats internationaux — Revue de droit commercial belge, № 6/2009, p. 532, note 91; *Kenfack*, H., Le règlement (CE) no. 593/2008 du 17 juin 2008 sur la loi applicable aux obligations contractuelles („Rome I“), navire stable aux instruments efficaces de navigation? — Journal du droit international, № 1/2009, p. 65.

на член 8, параграф 2 от Регламент Рим I без съмнение е много по-различна от тази в член 6, параграф 2, буква а) от Римската конвенция, както и от тази в член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция, но всъщност се отнася само за една по-ясна формулировка или дори за кодификация на съществуващата съдебна практика във връзка с член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция [74].

77. Това законодателно изменение е важно, от друга страна, защото показва, че законодателят е поискал член 8, параграф 2, буква а) от Регламент Рим I да се тълкува широко, а приложимото право към трудови договори да се определя, ако е възможно, на основата на този член [75]. По мнението на общностния законодател буква б) от този член се прилага по-рядко [76]. Следователно от основно значение е да се взема предвид центърът на дейността на работника или служителя, дори и ако той само организира своята дейност от това място [77].

78. Целта на кодификацията на стълкновителните норми в Регламент Рим I е да бъде заменена Римската конвенция [78] и в същото време да се гарантира в основни линии приемствеността с тази конвенция [79]. Следователно е уместно разпоредбите на Римската конвенция да се тълкуват така, че да се осигури такава приемственост и прилагането на Регламент Рим I да може да започне без съществени изменения в тълкуването.

79. Следователно по мое мнение систематичното тълкуване е в подкрепа на прилагането на съдебната практика във връзка с член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция към тълкуването на член 6, параграф 2, буква а) от Римската конвенция.

74 — В правната теория вж. *Magnus*, U., ie Rom I-Verordnung —, Praxis des internationalen Privat- und Verfahrensrechts (IPRax), № 1/2010, p. 40—41; *Mauer*, R., Die Kündigung komplexer grenzüberschreitender Arbeitsverhältnisse nach der EG-Verordnung ROM I — Recht der internationalen Wirtschaft, № 2/2007, p. 93; *Boskovic*, O., La protection de la partie faible dans le règlement Rome I — Recueil Dalloz, № 31/2008, p. 2175 et sq.; *Corneloup*, S., La loi applicable aux obligations contractuelles: transformation de la Convention de Rome en règlement communautaire „Rome I" — La semaine juridique. Édition générale, № 44/2008, p. 26, note 34; *Zilinsky*, M., Rome I en arbeidsovereenkomst — Weekblad voor privaatrecht, notariaat en registratie, № 6824/2009, p. 1034.

75 — Вж. в този смисъл например Boskovic, op.cit. (бележка под линия 74), стр. 2175 и сл.; *Hansen*, L. L., Applicable employment law after Rome I: the draft Rome I Regulation and its importance for employment contracts — European business law review, № 4/2008, p. 768.

76 — Вж. Предложение за регламент на Европейския парламент и на Съвета относно приложимото право към договорни задължения (Рим I) (COM(2005) 650), коментара към член 6. Вж. в този смисъл също Magnus, op.cit. (бележка под линия 74), стр. 41.

77 — Вж. Mankowski (2009), op.cit. (бележка под линия 72), стр. 177, който нарича това правило „base rule", тъй като то взема предвид базата или центъра, от която/който работникът упражнява своята дейност.

78 — Член 24, параграф 1 от Регламент Рим I гласи, че този регламент заменя Римската конвенция в държавите членки, с изключение на териториите на държавите членки, които попадат в териториалния обхват на посочената конвенция и за които настоящият регламент не се прилага.

79 — Действително член 24, параграф 2 от Римската конвенция гласи, че доколкото този регламент заменя разпоредбите на Римската конвенция, всяко позоваване на тази конвенция се тълкува като позоваване на регламента. Вж. също литературата, посочена в бележка под линия 4.

г) Телеологично тълкуване

80. Основанието, което от телеологична гледна точка подкрепя прилагането на съдебната практика във връзка с член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция за тълкуване на член 6, параграф 2, буква а) от Римската конвенция, е търсенето на съгласуваност между *forum* и *ius*, като следователно, юрисдикцията, компетентна да се произнесе по делото, прилага правото на собствената си държава [80]. В идеалния случай правилото за компетентност би определило като компетентна юрисдикцията на държавата, чието право ще се прилага въз основа на нормите на международното частно право. По този начин тази юрисдикция ще прилага правото, което познава най-добре, като така намалява възможностите за погрешно прилагане на (чуждестранното) право и в същото време избягва установяването на чуждестранното право, което изисква и време, и средства.

81. Следователно единното тълкуване на понятието за държава и за място, където работникът или служителят „обичайно осъществява своята работа“, в член 6, параграф 2, буква а) от Римската конвенция и в член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция може да допринесе за съответствието между *forum* и *ius*, тъй като на основата на такова единно тълкуване юрисдикцията по мястото, където работникът или служителят обичайно осъществява своята работа, като общо правило ще е компетентна за споровете, произтичащи от трудови договори, и в същото време тази юрисдикция ще прилага собственото си право (*lex loci laboris* [81]). Ето защо аз смятам, че тези понятия от Брюкселската и от Римската конвенция следва да се тълкуват по единен начин.

д) Граници на паралелното тълкуване

82. Бих искала все пак да подчертая в общ план, че е необходима известна предпазливост при паралелното тълкуване на еднакви или сходни понятия, произтичащи от стълкновителни норми и от норми, предназначени за определяне на международни компетентности, тъй като двете групи норми имат различни цели [82]. Докато целта на стълкновителните норми

80 — Относно съгласуваността между *forum* и *ius* вж. например *Esplugues Mota*, C., Palao Moreno, G. in *Magnus*, U., *Mankowski* P. (édit.), Brussels I Regulation, Sellier, Munich 2007, p. 334, 7; *Mankowski*, P., in *Rauscher*, T. (édit), Europäisches Zivilprozeβrecht. Kommentar, 2. ed., Sellier, European Law Publishers, Munich 2006, p. 319, 4. Вж. също доклада Jenard относно Брюкселската конвенция, посочен в бележка под линия 62, стр. 24, в който се посочва, че по произтичащи от трудови договори спорове е желателно, доколкото е възможно, да се произнася юрисдикцията на държавата, чието право се прилага към договора.

81 — За прилагането на това понятие вж. например Salvadori, op.cit. (бележка под линия 36), стр. 66; *Gamillscheg*, F., Conflitti di leggi nei contratti di lavoro e nelle relazioni industriali in *Biagi*, M., *Blanpain*, R. Diritto del lavoro e relazioni industriali nei paesi industrializzati ad economia di mercato, vol. I, Maggioli Editore, Rimini 1991, p. 544.

82 — Вж. в правната теория например *Van Eeckhoutte*, W., The Rome Convention on the Law Applicable to Contractual Obligations and Labour Law (1980) in *Blanpain*, R., Freedom of services in the European Union, Kluwer, La Haye 2006, p. 170.

е да определят приложимото право към договорно задължение (в случая трудов договор), целта на нормите за определяне на международни компетентности е да определят компетентната юрисдикция. Следователно стълкновителните норми (Римската конвенция) като общо правило водят до определяне на правото на единствената и една и съща страна, като въз основа на прилагане на нормите за определяне на международно компетентната юрисдикция ищецът все пак *може* да има възможност — най-малкото в някои случаи — да избере пред коя юрисдикция да се яви [83].

83. Следователно бих искала да посоча, че в настоящото дело не пледирам за изцяло единно тълкуване на всички еднакви или сравними понятия в Римската и в Брюкселската конвенция. Според мен е важно да се подчертае преди всичко, че не е възможно да се тръгне от общо предположение, че всички еднакви или сравними понятия трябва да се тълкуват единно; обратно, необходимо е въпросът за единното тълкуване винаги да се разглежда в рамките на всеки отделен случай [84]. Трябва също така да се подчертае, че понятията, които понякога са изцяло присъщи на дадена област, не могат да бъдат тълкувани единно. Така например Съдът преценява в Решение по дело C [85] по отношение на тълкуването на Регламент № 2201/2003 [86], че понятието за „гражданско дело“ от този регламент има самостоятелно значение, и не се опира във връзка с него на определението на това понятие в Брюкселската конвенция или в Регламент № 44/2001. Вярно е обаче, че в областите, в които нормите от инструментите в двете области имат една и съща цел за закрила (например закрила на работниците или служителите, или на потребителите), единното тълкуване ще бъде по-достоверно [87].

83 — Вж. в този смисъл в правната теория например *Mankowski*, P., Internationale Zuständigkeit und anwendbares Recht: Parallelen und Divergenzen in *Lorenz*, S., Festschrift für Andreas Heldrich zum 70. Geburtstag, Beck, Munich 2005, p. 868—869; *Lüttringhaus*, J. D., *Weber*, J. Aussonderungsklagen an der Schnittstelle von EuGVVO und EuInsVO — Recht der internationalen Wirtschaft, № 1-2/2010, p. 49; Max Planck Institute for Comparative and International Private Law: Comments on the European Commission's Proposal for a Regulation of the European Parliament and the Council on the law applicable to contractual obligations (Rome I) — *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*, № 2/2007, p. 238; Lein, op.cit. (бележка под линия 40), стр. 196; *Kropholler*, J., Internationales Privatrecht: einschließlich der Grundbegriffe des internationalen Zivilverfahrensrechts, Mohr Siebeck, Tübingen 2006, p. 612.

84 — Вж. например и моето заключение, представено на 27 януари 2009 г. по дело Falco Privatstiftung (Решение от 23 април 2009 г., C-533/07, Recueil, стр. I-3327), в което посочвам границите на единното тълкуване на понятия в различни юридически актове, и по-точно само частичната възможност за аналогия между понятието за „услуга“ в Регламент № 44/2001 и в първичното право (точка 60 и сл.), и невъзможната аналогия между това понятие в Регламент № 44/2001 и в разпоредбите на Съюза в областта на ДДС.

85 — Решение от 27 ноември 2007 г. по дело C (C-435/06, Recueil, стр. I-10141).

86 — Регламент (ЕО) № 2201/2003 на Съвета от 27 ноември 2003 година относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по брачни дела и делата, свързани с родителската отговорност, с който се отменя Регламент (ЕО) № 1347/2000.

87 — Вж. *Lüttringhaus*, J., Der Direktanspruch im vergemeinschafteten IZVR und IPR nach der Entscheidung EuGH VersR 2009, 1512 (Vorarlberger Gebietskrankenkasse) — Versicherungsrecht, №° 4/2010, p. 189. Вж. също Lein, op.cit. (бележка под линия 40), стр. 186 и 187, който говори за закрила на по-слабата страна по договора (а следователно и на работника или служителя) в Регламент Рим I и в Регламент № 44/2001.

4. Критерии, които националният съд следва да вземе предвид

84. Следователно критерият за държавата, в която или от която работникът или служителят обичайно осъществява своята работа, зависи от обстоятелствата по всеки отделен случай.

85. В настоящото дело националният съд трябва следователно да прецени в коя договаряща държава или от коя договаряща държава работникът или служителят обичайно осъществява своята работа. Действително в рамките на производство за постановяване на преюдициално заключение, основано на ясно разделение на правомощията между националните юрисдикции и Съда, националният съд е компетентен да извърши всяка преценка на обстоятелствата по делото [88]. В своята практика във връзка с член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция Съдът също подчертава, че националният съд е този, който трябва да определи мястото или държавата, където/в която работникът или служителят обичайно осъществява своята работа [89]. Съдът обаче трябва да предостави на националния съд ясни критерии, на основата на които последният да може да се произнесе.

86. Може да се заключи, че в своята практика във връзка с член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция Съдът е вземал предвид различни критерии за преценката дали работникът или служителят обичайно осъществява своята работа в дадена договаряща държава, разбира се, в зависимост от фактите в основата на делото.

87. Така в дело Mulox работникът или служителят изпълнява функции по ръководство в международния маркетинг. Той има офис във Франция (в Aix-les-Bains) и продава стоки първоначално в Германия, Белгия, Нидерландия и скандинавските държави, а по-късно работи само във Франция [90]. По това дело Съдът, за да определи мястото, където работникът или служителят обичайно осъществява своята работа по смисъла на член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция, взема предвид факта че работникът или служителят има офис в договаряща държава, живее в тази държава, извършва своята работа от това място, връща се в него след осъществяването на работата, а към възникването на спора извършва своята работа само в тази държава [91].

88. В дело Rutten работникът или служителят живее в Нидерландия и е служител в нидерландския клон на британско

88 — Вж. в този смисъл например Решение от 18 декември 2007 г. по дело Laval un Partneri (C-341/05, Сборник, стр. I-11767, точка 45), Решение от 22 октомври 2009 г. по дело Zurita García (C-261/08 и C-348/08, Сборник, стр. I-10143, точка 34) и Решение от 16 юли 2009 г. по дело Gómez-Limón (C-537/07, Сборник, стр. I-6525, точка 24).

89 — Вж. посочените в бележка под линия 8 решения: Решение по дело Mulox (точка 25), Решение по дело Rutten (точка 25), Решение по дело Weber (точка 55) и Решение по дело Pugliese (точка 25). Вж. в правната теория, що се отнася до преценката на всеки отделен случай във връзка със сравнимото понятие за „мястото, където работодателят обичайно осъществява дейността си“ от Регламент № 44/2001, Mankowski (2006), op. cit. (бележка под линия 80), стр. 320, точка 4.

90 — Вж. Решение по дело Mulox, посочено в бележка под линия 8 (точка 3).

91 — Пак там (точка 25).

предприятие [92]. Той отработва две трети от работното си време в Нидерландия, където също има офис, а през останалата една трета от работното време работи в Обединеното кралство, Белгия, Германия и САЩ [93]. По това дело Съдът отбелязва, че работникът или служителят е осъществявал две трети от работата в една държава, имал е офис в тази държава, организирал е от тази държава своята работа за работодателя си и се е връщал в нея след всяко служебно пътуване [94].

89. Колкото до дело Weber, то засяга работник или служител, който в продължение на редица години работи като готвач на кораби и съоръжения в зоната на нидерландския континентален шелф, но също така в продължение на няколко месеца работи на плаващ кран, използван в датските териториални води [95]. По това дело Съдът подчертава, че за разлика от дело Mulox и дело Rutten, работникът или служителят няма офис в договаряща държава, която би могла да представлява действителният център на неговата дейност или от която той би изпълнявал основната част от договорните си задължения към своя работодател [96]. Поради това според Съда времевият критерий е решаващ — действително Съдът установява в коя държава работникът е отработвал по-голямата част от работното време [97].

90. Делото Pugliese се отнася до италианска гражданка, служителка в италианско дружество, което ѝ е разрешило прехвърляне към работно място в дружество, установено в Германия и с което тя е сключила трудов договор [98]. Така Съдът трябва да се произнесе при обстоятелства, при които работникът или служителят е сключил два поредни трудови договора с двама различни работодатели, като първият работодател е уведомен за сключването на договора с втория работодател и е дал своето съгласие за временно преустановяване на изпълнението на първия трудов договор [99]. Делото повдига въпроса в коя страна работникът или служителят обичайно осъществява своята работа, с цел да се определи компетентната юрисдикция за разрешаване на спора между работника или служителя и първия работодател. Съдът преценява, че мястото, където работникът или служителят изпълнява договорните си задължения по отношение на втория работодател, може да бъде мястото, където той обичайно е осъществявал своята работа, ако към момента на сключване на втория трудов договор първият работодател е имал интерес от това работникът или служителят да предоставя услуги за втория работодател на определеното от последния място [100].

92 — Вж. Решение по дело Rutten, посочено в бележка под линия 8 (точка 2).
93 — Пак там (точка 5).
94 — Пак там (точка 25).
95 — Вж. Решение по дело Weber, посочено в бележка под линия 8 (точки 17—21).
96 — Пак там (точка 48).
97 — Пак там (точка 58).
98 — Вж. Решение по дело Pugliese, посочено в бележка под линия 8 (точки 4, 5 и 7).
99 — Пак там (точка 13).
100 — Пак там (точка 26).

91. В правната теория също се откриват различни критерии за определяне на държавата или на мястото, където работникът или служителят обичайно осъществява своята работа. Така правната теория например посочва като разграничителен критерий между обичайното осъществяване и инцидентното осъществяване на работата времето, от което се нуждае работникът или служителят, за да осъществи работата в дадена държава, и значението на въпросната дейност [101]. Въпреки факта че времето е релевантен критерий, то не било определящ критерий; основното било работникът или служителят да е установил действителния център на дейността си в дадена държава [102]. В правната теория се открива като релевантен критерий и целта на договарящите страни [103]. Също така се подчертава, че е необходимо да се установи дали същинската част от упражняването на дейността може да се установи в договаряща държава [104].

92. И в настоящото дело Съдът трябва да посочи на националния съд кои критерии последният следва да вземе предвид при преценката в коя държава работникът или служителят обичайно осъществява своята работа.

93. Що се отнася евентуално до релевантните критерии, необходимо е на първо място да се подчертае, че естеството на упражняваните от г-н Koelzsch дейности е различно от това на разглежданите дейности в досега произнесените решения по делата във връзка с член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция, и по-специално е различно от естеството на дейностите по дела Mulox и Rutten. Особено важно е да се подчертае, че естеството на дейностите е такова, че г-н Koelzsch не е имал нужда от офис, и от такава гледна точка настоящото дело е сравнимо с делото Weber. Действително настоящото дело се отнася до дейност по превоз: г-н Koelzsch превозва цветя и други растения от Odense в Дания към различни места в Германия и в други страни. Следователно по настоящото дело националният съд трябва да вземе предвид особеностите на дейността по превоз, както по отношение на метода на упражняване на дейността, така и по отношение на вида работни инструменти.

94. Както вече подчертах по-горе [105], за да се прилага правото на дадена договаряща държава, не е достатъчно работникът или служителят систематично да се връща в тази държава; той, напротив, трябва също така да установи в тази държава центъра на своята дейност. Следователно единствено фактът, че работникът или служителят систематично се връща в дадена договаряща държава, не е достатъчен, за да бъде изпълнен критерият той обичайно да осъществява работата си в нея или да установява в нея действителния център на своята дейност.

101 — Вж. например Van Eeckhoutte, op.cit. (бележка под линия 82), стр. 169 и 170.

102 — Вж. Plender et Wilderspin, op. cit. (бележка под линия 41), стр. 315, точка 11-039.

103 — Вж. например Van Eeckhoutte, op.cit. (бележка под линия 82), стр. 170; във връзка с член 8, параграф 2 от Регламент Рим I вж. Mankowski (2009), op.cit. (бележка под линия 72), стр. 178.

104 — Вж. Wurmnest, op.cit. (бележка под линия 53), стр. 93.

105 — Вж. точка 63 от настоящото заключение.

95. Систематичното връщане към дадена държава обаче не е единственият елемент, който може да бъде релевантен в настоящото дело. При определянето на държавата, в която или от която г-н Koelzsch обичайно осъществява своята работа, националният съд трябва да вземе предвид всички обстоятелства по разглежданото дело.

96. Следователно в настоящото дело националният съд според мен трябва да вземе предвид най-вече следните обстоятелства:

— той трябва да разгледа в кои страни г-н Koelzsch е осъществявал дейността по превоз и за тази цел да прегледа стриктно документите, в които са регистрирани неговите маршрути (*Kørselsrapport*),

— при определянето на държавите, в които г-н Koelzsch е осъществявал дейност по превоз, той трябва да вземе предвид, от една страна, държавите, в които г-н Koelzsch е осъществявал превоз, без те да са крайното му местоназначение (тоест, прекосените държави), и от друга страна, държавите, които са били крайното местоназначение на превоза; във връзка с последните той трябва да провери дали крайните местоназначения са били преимуществено в една държава или също са били разпределени в няколко различни държави,

— той трябва да провери от кое място г-н Koelzsch е организирал своята дейност и как е протекла организацията на дейността му,

— в рамките на организацията на дейността той трябва да установи къде са били разположени работните инструменти; следователно в настоящото дело релевантният елемент е, че камионите са били разположени в Германия, на три така наречени места „за смяна“ (*Wechselstandorte*) [106] — Kassel, Neukirchen/Vluyn, Osnabrück — а камионът на г-н Koelzsch е бил разположен в Osnabrück,

— в рамките на организацията на дейността той трябва, наред с другото, да установи, че пребиваващите в Osnabrück работници или служители са се сменяли там за целите на превоза,

— в рамките на организацията на дейността също така е важно да се установи къде г-н Koelzsch е получавал указанията за изпълняване на превозите,

— що се отнася до организацията на дейността, той трябва също така да държи сметка за факта, че г-н Koelzsch е започвал своите маршрути за превоз от Osnabrück и се е връщал там след осъществяването на превозите.

106 — Както следва от определението за запитване, на всяко от трите места са разположени по три камиона; камионът на г-н Koelzsch е разположен в Osnabrück.

97. Следователно при определянето на държавата, в която или от която работникът или служителят обичайно осъществява своята работа, националният съд трябва да вземе предвид както материалния, така и времевия критерий [107].

98. Във връзка с това следва да се подчертае, че за определянето на държавата, в която или от която работникът или служителят обичайно осъществява своята работа, фактът дали дружеството Gasa Spedition е имало инфраструктура в Люксембург или само пощенска кутия, не е релевантен. Също така според мен не е важно дали г-н Koelzsch е получавал своите указания от дружество Gasa Spedition със седалище в Люксембург или непряко от дружество Gasa Odense Blomster със седалище в Дания. Действително в настоящото дело това не допринася за установяване на мястото, където работникът или служителят осъществява работата за своя работодател.

Д — *Заключение*

99. Настоящото дело е от решаващо значение за тълкуването на член 6, параграф 2, буква а) от Римската конвенция, тъй като вследствие на изискванията за високо равнище на закрила на работника или служителя то разширява обхвата на посочения член в смисъл, че за определянето на държавата, в която работникът или служителят обичайно осъществява своята работа по смисъла на този член, релевантни обстоятелства са не само държавата, в която работникът или служителят действително осъществява тази работа, но също и държавата, от която работникът или служителят осъществява тази работа. Ето защо тълкуването на Съда в неговата практика по отношение на член 5, параграф 1 от Брюкселската конвенция ще се прилага по аналогия към тълкуването на член 6, параграф 2, буква а) от Римската конвенция.

100. Като се имат предвид констатациите в настоящото заключение, считам, че на преюдициалния въпрос следва да се отговори, че член 6, параграф 2, буква а) от Римската конвенция следва да се тълкува в смисъл, че — в хипотезата, в която работникът или служителят осъществява своята работа в няколко договарящи държави — държавата, в която работникът или служителят в изпълнение на договора обичайно осъществява своята работа по смисъла на този член, е държавата, в която или от която, като се имат предвид всички обстоятелства по разглежданото дело, работникът или служителят действително изпълнява основната част от своите задължения към своя работодател и че тази преценка следва да се извършва от националния съд, като се вземат предвид всички фактически обстоятелства.

107 — Вж. също Junker, op.cit. (бележка под линия 53), стр. 733.

VII — Заключение

101. Предвид всички гореизложени съображения предлагам Съдът да отговори на преюдициалния въпрос, поставен от Cour d'appel de Luxembourg, по следния начин:

Член 6, параграф 2, буква а) от Римската конвенция от 18 юни 1980 година за приложимото право към договорните задължения следва да се тълкува в смисъл, че — в хипотезата, в която работникът или служителят осъществява своята работа в няколко договарящи държави — държавата, в която работникът или служителят в изпълнение на договора обичайно осъществява своята работа по смисъла на този член, е държавата, в която или от която, като се имат предвид всички обстоятелства по разглежданото дело, работникът или служителят действително изпълнява основната част от своите задължения към своя работодател. Националният съд следва да извърши тази преценка, като вземе предвид всички фактически обстоятелства по делото.